

gelecekte yeni ve geniş tabanlı bir toplumsal hareket oluşturularak denetlenebilir.

Genel bir bakışla, yazarın aktarmacı bir üslup kullanmasının ve aynı görüşleri, bilgileri farklı bölümlerde, farklı başlıklar altında sık sık yinelemiş olmasının kitabın oldukça zor okunur ve kimi okurlar için sıkıcı olma riski taşıyan bir yapıya bürünmesine yol açtığı söylenebilir. Çeviriden kaynaklanan kimi aksamaların yanında, bilgilerin kullanılan alt başlıklara rağmen yine de sistemsiz -serpiştirmeye- bir tarzda verilmesi de olumsuz bir izlenim yaratıyor.

Öte yandan, komünist rejimlerin uğradığı başarısızlığın yalnızca buradaki genç insanların tüketme arzusuyla açıklanması, tarihsel ve siyasal koşullarla belirlenen çok yönlü bir toplumsal sürecin "indirgemeci" bir bakış açısıyla değerlendirilmesine neden oluyor. Benzer şekilde, kapitalizmin post-empyralist hedefleri içerisinde kalan kimi ülkelerde yaygın olan toplumsal huzursuzlukları ve savaşı erkekliğe atfedilen saldırgan kimlik tanımlamalarına indirgeme eğilimi, yüzeysel ve fazlasıyla "iyimser" olması dolayısıyla ister istemez okuru, *Tüketim* kitabının yazarının samimiyeti konusunda kuşkuya düşürmekte. Aynı indirgemeci ve derinliksiz yaklaşıma, bir ideoloji olarak tanımlanan tüketimciliğin post-modern toplumdaki egemen konumuna ilişkin incelemenin sonunda getirilen çözüm önerisinde de rastlamak olası. Bock'un kapitalist tüketimcilik ideolojisi karşısında getirdiği öneri,

daha en baştan yine kapitalizmin sınırları içinde kalmaya mahkûm görünüyor ve üstelik yeni bir "Püriten ahlak" öğretisi aracılığıyla, tüketim olmadan sermaye birikiminin sağlanabileceği düşünene dayandığı için de modern kapitalizmin özüyle çelişiyor.

Bütün bunlara karşın Bock, günümüz kapitalizminde kültürel bir süreç olarak tüketimin sahip olduğu yeri tarihsel gelişimiyle birlikte incelerken, tüketimle ilgili çeşitli yaklaşımları bir arada sunarak eğitici bir yapıt ortaya koymuş. Özellikle bilinçaltı, gösterge, sembol, toplumsal kimlik gibi kavramlarla ilgilenenler ve post-modern bir bakışın çağdaş kapitalizme getirdiği eleştirileri, post-modern toplumun içsel sorunlarını aşmak için ileri sürdüğü çözüm önerilerini merak edenler için okunmaya değer bir yapıt.

Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)

Nilgün Gürkan (1998)

İstanbul:İletişim Yayınları. 481 sayfa

Abdülrezağ Altun

Tanımı üzerinde uzlaşılmasa da, demokrasi Türkiye'de neredeyse 100 yıldır tartışılıyor. Cumhuriyetin kurulmasından sonra yaşama geçirilmesi yolunda yoğun çabalar gösterilen, rejimin bugün bile ulaşılan noktada, demokrasi olup olmadığı konusunda uzlaşmış değil.

Türkiye'de demokrasiye geçiş sürecinin tarihi eski olduğu kadar, olaylar açısından da oldukça yoğun. Sivil geleneklerden yoksun bir ülke ve halk, bir anlamda da sivil güçlerin egemenliği demek olan demokrasiyi kavramak ve yaratmak konusunda oldukça büyük sıkıntılar geçirmiş/geçiriyor.

Türkiye'de demokrasi, biraz da liberal siyaset anlayışı çerçevesinden bakılarak, genellikle "çok partili siyasal yaşam" ile özdeşleştiriliyor. Sistemin özü, seçmenlerin oylarıyla belirlenen temsilcilerin oluşturduğu "millet meclisi". Bu doğrultuda Türkiye'de demokrasi, bir anlamda vatandaşların oylarını kullanabilmesi, vatandaşların oy verebilecekleri farklı görüşleri benimsemiş(!) siyasal kadroların/partilerin varlığı. Bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye'de demokrasinin başlangıcı 2. Dünya Savaşı sonrasına tarihlendirilir. Savaşın hemen sonrasında, o ana kadar ülke yönetimini üstlenmiş tek partinin, CHP'nin, egemenliğinin son-

landırılıp, çok partili siyasal yaşama geçilmesi yönündeki adımlar, demokrasiye geçiş sürecinin başlangıcı olarak kabul ediliyor.

Kitap Hakkında

Nilgün Gürkan, "*Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın*" adlı çalışmasında, Türkiye'nin 1945 ile 1950 yılları arasındaki dönemin siyasal yaşamını, "demokrasiye geçiş" sürecini inceliyor.

Kitap, Nilgün Gürkan'ın A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi dalında yaptığı doktora çalışması. Yazar, kitabın önsözünde, "2. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de, siyasal ortamda oluşan değişiklik ve Demokrat Parti'nin ortaya çıkışı ile başlayan çok partili yaşama geçiş sancılarının, bir başka deyişle demokrasi yolunda emekleme döneminin nasıl başladığını anlamak, demokratikleşme çabalarında yer alan aktörlerin siyasal kültürel katkılarını basın aracılığıyla ortaya çıkarmak" istediğini belirtiyor.

Çalışma iki kısım altında toplanmış 6 bölümden oluşuyor. "Demokrasiye Geçerken Türkiye ve Türk Basını" başlıklı birinci kısımda, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Basın" ve "Türk Basını Sınırlayan İdeolojik, Kültürel ve Yasal Koşullar" inceleniyor. Bu bölümlerde; 1945-1950 yılları arasında basının demokrasiye geçiş sürecindeki rolünün tam olarak anlaşılabilmesi için varolan zemin ortaya konmaya çalışılıyor, demokrasinin geliştiği zorlayan uluslararası ortam, Türkiye'nin dış ilişkileri açısından değerlendiriliyor ve Türkiye'nin iç durumunun demokrasiye geçiş

ne kadar hazır olduğu belirleniyor. Çalışmanın basın üzerine temellendirilmiş olması nedeniyle, basın bu konudaki birikimi inceleniyor, Osmanlı döneminden bu yana, basında verilen demokrasi mücadelesi incelenerek, bu süreç dönemin ideolojik, kültürel ve yasal olgularıyla açıklanmaya çalışılıyor.

İkinci kısmın başlığı ise, "Demokrasiye Geçişte Basının Rolü". Bu kısmın altında yer alan, "Demokrasiye Geçiş Belirtilerine Basının Yaklaşımı", "İktidar-Muhalefet İlişkilerinin Basında Değerlendirilmesi", "Partiler Arasında İlişkilerin Çıkmaza Girişi ve Basının Yaklaşımı", "Basının Parti İçi Çatışmalara Yaklaşımı", "Basının Muhalefet Partisinin İsteklerine Yaklaşımı" ve "Siyasal Yaşamda Demokrasinin Sınırlarının Çizilmesi" başlıklı bölümlerde; 1945-1950 yılları arasında siyasal rejimi etkileyebilecek toplumsal gelişmelere basının nasıl baktığı ve bu konuda yönlendirici olup olmadığı ele alınıyor.

Çalışma kapsamındaki tartışmalar, sözkonusu dönemde ülke çapında dağıtımı yapılan günlük gazetelerden -Ulus, Vatan, Cumhuriyet, Tanin, Vakit, Yeni Sabah, Tasvir, Akşam, Son Posta, Son Telgraf, Tan, Hürriyet ve Yeni Asır-, yine aynı dönemde kamuoyunu etkileyen ve günlük basında yankı bulan dergilerden -Büyük Doğu, Zincirli Hürriyet, Marko Paşa (Malum Paşa)- elde edilen verilerle yürütülüyor.

Çıkarılmalar

Kitabın "Sonuç" bölümünde yazar, incelenen dönemin özelliğini; "2. Dünya Savaşı'nı demokrasi

ile yönetilen ülkelerin kazanması, savaştan kısa bir süre sonra, 'soğuk savaş' olarak adlandırılan dönemin başlamasıyla dünyanın bir kutuplaşmaya doğru gitmesi ve Türkiye'nin batı blokuna kayma sürecinin hızlanması" olarak niteliyor. Yazar, "Türkiye'de siyasal rejimin yapısının savaş sonrası değişme sürecine girdiği" saptamasını yapıyor. Ayrıca, yasal değişiklikler yapılmadığı halde siyasal iktidarın liberalleşme çabaları sonucu, 1945 öncesine göre, o güne kadar değinilmeyen konulara değinilmeye başlandığını belirliyor. Kitapta, özetle şu saptamalarda bulunuluyor:

1. Sözkonusu dönemde, basın organları siyasal iktidarla dış politika konusunda aynı çizgiyi savunmuşlardır.

2. İktidarın dönemin gereklerine uyarak basın üzerindeki baskıları hafifletmesi basının kamuoyunu yansıtma görevini yerine getirebileceği koşulları oluşturmuştur.

3. Kamuoyunu etkileyen gazetecilerin nitelikleri ülkenin siyasal rejimine yaklaşımları açısından önem taşımaktadır... İncelenen dönemde basında söz sahibi olan gazetecilerin ortak özellikleri, kemalist ideolojinin sahibi olmalarıdır... Modernleşme hedefini benimseyen gazeteciler, devletle halk arasındaki ilişkileri sağlayacak ara yapıların bulunmaması, toplumsal örgütlenmelerin yeterli olmaması nedeniyle toplumu eğitici, akıl verici görev üstlenmişlerdir.

4. Basının demokratik değişimlerin sağlanmasında öncü olma ro-

lünün siyasal ortamın uygun olduğu dönemlerde arttığı görülmektedir.

5. 1945-1950 yılları arasında basının organları için başlıca amaç, çok partili demokrasinin yaşatılması üzerinde toplanmıştır.

6. Basın, biri diğerinden doğmuş partilerde, yönetici kadronun savaş sonrasındaki yeni koşullara uyum sağlayan, toplumsal dönüşümü devam ettirecek olan popülist mobilizasyona daha yatkın ilericisi kesimi desteklemiştir.

7. İncelenen dönemde ülke çapında etkili olan bazı İstanbul gazeteleri ile DP arasında bir ittifak sözkonusudur... Demokrasinin yerleşmesi, tek parti yönetiminin baskısından kurtulmak isteyen basın için de, muhalefet partisinin yaşaması için de gereklidir... Basınla DP'nin birleştiği bir başka nokta, her ikisinin de toplumsal hoşnutsuzluğu kanalize edebileceği bir alan olmamasıdır.

8. Savaş sonrasında, hükümetin basını denetleme önlemleri yumuşayınca, basında resmi ideolojinin dışına çıkmış, daha liberal ve merkez dışı eğilimlere yaslanan görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak, merkezi otorite basında çeşitliliğe belli sınırlar içinde izin vermiş, sol ve sağ görüşleri savunan basın organlarına karşı izlenen tutum, bir açıdan Türkiye'de kurulacak demokrasinin sınırlarının ne olacağını göstermiştir.

9. Basın resmi ideolojiyi tıpkı DP önderleri gibi sorgulamış, hal-kin siyasal katılımını da içeren po-

pülist bir yorum getirmiştir... Basın resmi ideolojinin yeni koşullara uyumunun sağlanmasına, bir başka deyişle dönüştürülmesine katkıda bulunmuştur.

Bağımsız birkaç söz

Kapsamlı ve yoğun bir çalışma olan "Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)" adlı çalışmada ifade edilen, kavram, konu ve başlıkların dışında, yine çalışmaya yönelik olarak birkaç söz söylemek gerekebilir. Bu sözler yazarın durduğu noktanın ya da çalışmanın yürütüldüğü koşulların dışında, onlardan bağımsız olduğu için özeldir.

Öncelikle, kitabın adında yer alan, demokrasi kavramından başlamak gerektiğini düşünüyorum. Yukarıda, yazının başında da belirttiğim gibi, Türkiye'de demokrasi kavramının anlamı üzerinde uzlaşmış değil. Demokrasi denince Türkiye'de genellikle ve çoğunlukla, çok partili siyasal yaşam anlaşılıyor. Bu nedenle, çalışmanın başlığı "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Yaşama Geçişte..." mi olmalıydı?

Yazar da, çalışmasında esas aldığı "demokrasi" kavramını açıklarken (s. 16-18), "...günümüzde demokrasinin tam gerçekleşmemiş bir ideal olduğu da belirtilmelidir... Bu çalışmada yurttaş olmanın halihazırda kapsadığı ve zaman içinde kapsayacağı çeşitli boyutları karşılayacak ve gündelik yaşamın bütün alanlarını buna göre yeniden demokratikleştirecek dinamik bir katılımcı demokrasi anlayışı temel alınmıştır" demekte, ancak, "katılımcı demokrasi" kavramı ile söz-

konusu dönem arasında nasıl bir ilinti kurulduğunu açıklamamaktadır (Eğer basın! yorumları "kültürcülük" çerçevesinde yorumlanıyorsa).

Kitap kanımca, daha çok Türkiye'nin yakın dönemine ilişkin bir "siyasal tarih" çalışması. Çalışmanın, bu hüvviyetinin dışında ikinci bir hüvviyeti daha var; kitabın adında da belirtildiği gibi, sözkonusu dönemde Türkiye'deki "basın" olgusuna dair saptamalar. Basın olgusu kitapta işlendiği biçimiyle, içerik üzerinde baskın, aynı ölçüde de sorunludur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kitabı Türkiye'nin yakın tarihine ilişkin bir siyasal tarih çalışması olarak tanımlamak mümkündür. Tarihçiler pek çok kaynaktan yararlanır. "Günün tarihi" olarak tanımlanabilecek gazeteler ise, günümüz tarihçilerinin en sık başvurdukları kaynaklardır. Bu çerçevede, bir siyasal tarih çalışmasında basın "araç"tır.

Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950) adlı çalışmada ise basının bir araç mı yoksa bir amaç mı? olduğu sorusu netlik kazanmamaktadır. Kitabın sunuşunda yazar, "basını araç olarak" seçtiğini belirtmektedir; "Basın üzerinde çalışarak, o dönemi gün gün takip edecek ve her kesime ilişkin detaylı bilgiler bulabilecektim" (s. 11). Oysa kitabın adındaki vurgu ile "Sonuç" bölümünde ifade edilen saptamalar, basının çalışmada bir araç olarak kullanılmasından daha çok, bir "amaç" olduğu izlenimini veriyor. Kaldı ki, kamuoyunu açık-

lama ve oluşturma işlevi üzerine vurgular, "basın"ın çalışmanın aracı değil, amacı olduğu yönündeki duyguları güçlendirmektedir.

Soruna bu açıdan yaklaşıldığında ise, "basın"ın tek başına, başka güçlerden bağımsız, etkileme yetisi olan bir "olgu" olduğu düşünülmelidir. Bu çerçevede, tek başına "yapabilme" kabiliyetinin ne olduğu, neleri yapabildiği incelenmelidir. İncelenen dönemin toplumsal koşulları, basının ve tartışmalarının ülke genelinde yaygın yankı bulması ve etkide bulunması açısından elverişlidir (Okuma yazma oranı açısından, üretim ve dağıtım açısından, kamuoyunun varlığını kanıtlayacak tepki mekanizmaları açısından). Dolayısıyla, eğer basının etkilediği varsayılan bir kamuoyundan söz edilecekse, çok dar ve sınırlı bir elitten söz edilmelidir. Çalışmada dönemin basının özgün yapısı net bir biçimde açıklanmadan, yönetici elitlerle içiçe olan "yazarların" görüşlerinin sadece gazetelerde yayımlandığı gerekçesiyle "basın" diye nitelen-diriliyor oluşu, algılamalar açısından yanılğılara neden olmaktadır.

Yazı Teslim Kuralları

Gönderilen yazıların, başka bir yerde yayınlanmamış olması ya da yayın için değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Yayınlanmayan yazılar iade edilmez. Yayın için kabul edilen yazıların yayın hakkı, yayınlanan yazıların da her türlü telif hakları dergiye aittir.

Makaleler 8000 kelimeyi geçmemelidir. 6000-7000 kelimelik bir makale (notlar ve referanslar dahil) iyi bir hedefdir. 2000-3000 kelimelik daha kısa yorum yazıları da kabul edilmektedir. Yazılar, varsa tablo, şekil ve illüstrasyonları da içeren dört eş nüsha olarak teslim edilmelidir. Yazının bir nüshası da diskette gönderilirse (Word for Macintosh ya da Windows), yazıyla ilgili işlemler daha hızlı yürütülebilir. Yazarlar, gönderdikleri yazının eş bir nüshasını kendilerinde bulundurmalarıdır. 100-150 kelimelik İngilizce ve Türkçe birer özet de yazılarla beraber gönderilmelidir. Yazılar, bir toplantıda tebliğ edilmiş ise, toplantının adı, tarihi ve yeri belirtilmelidir.

Yazıların ve özetlerin üzerinde, sadece yazının başlığı bulunmalıdır. Aynı bir kapak sayfasında yazarlar, isimlerini, tam ve açık kurum posta adreslerini, telefon ve fax numaralarını ve varsa elektronik posta adreslerini bildirmelidirler. Bu bilgiler, hakemlere gönderilmeyecektir.

Tüm metin, girintili (indent) paragraflar, notlar ve referanslar dahil, A4 boyutunda kağıda çift aralıklı olarak ve kağıdın sadece bir yüzüne yazılmalıdır. Başlıklar ve arabaşlıklar kısa ve belirgin olmalıdır. ABD, TRT gibi kısaltmalarda nokta kullanılmamalıdır.

Dergiye gelen yazıların yayınlanması hakemlerden alınacak değerlendirmelere bağlıdır. Dergiye ulaşan yazılar en kısa süre içinde hakemlere gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin normal şartlarda 2-3 ay sürmesi beklenmelidir. Yazarlardan, hakemlerin görüşleri uyarınca yazılarını geliştirmeleri veya gözden geçirmeleri istenebilir. Yayın konusunda son karar Yayın Kurulu'na aittir. Yazıların kabul edilip edilmediğine dair bir mektup, hakem raporlarının fotokopileriyle birlikte, yazarlara gönderilir.

Yazıların gönderileceği adres

Kültür ve İletişim
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi
Cebeci 06590 Ankara